

TÜRK DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ'NDE SAKLI KALMIŞ DOKTOR İSMAİL HAKKI MİLASLI'NIN ALFABE HAKKINDA BİR LAYİHASI*

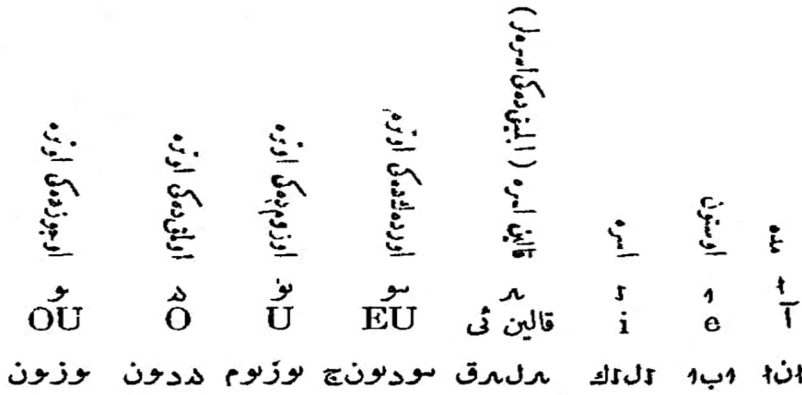
Ebubekir Eraslan

- Muğla'nın Milas ilçesinde 1869 yılında dünyaya gelen İsmail Hakkı Milaslı; Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nin önemli şahsiyetlerinden biridir. Kastamonu, Muğla, Bitlis, Beyrut ve Şam gibi vilayetlerde hekim olarak çalıştıktan sonra 1929 yılında emekli olmuştur.

İsmail Hakkı Milaslı; mukaddes olarak addettiği Türk milletinin çağdaşlaşmasının önünde engel olarak gördüğü alfabenin ıslahı meselesinde, ölüm tarihi olan 1948 yılına kadar büyük mesai harcamıştır. 1908 yılıyla birlikte gür bir sesle dillendirmeye başladığı alfabenin ıslahı (düzenlenmesi) meselesindeki görüşlerini, halka anlatmak ve halk arasında yaygınlaştırmak için kendi imkânlarıyla tek başına gazete çıkarmış; kitaplar ve makaleler yazmış ve sivil toplum teşkilatlarının kurulmasını sağlamıştır.

İsmail Hakkı Milaslı'nın harflerin ıslahı (ıslah-ı huruf) düşüncesi, "huruf-ı munfasıla"ya dayanmaktadır. Yani Milaslı; Arap alfabesindeki ünlü harf sayısının sekize çıkarılması ve harflerin bitleştirilmeden yazılarak düzeltilmesi gerektiğini savunmuştur.

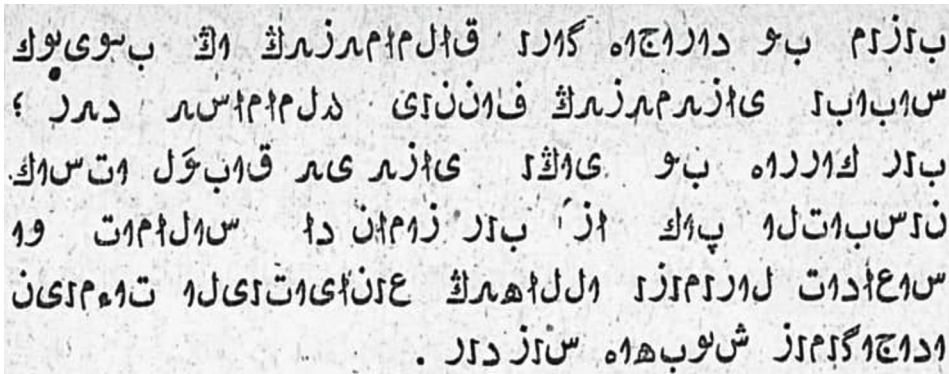
* Bu yazı, "TÜBİTAK 3005 Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destek Programı" kapsamında desteklenen 122G228 numaralı "Çok Kimlikli ve Yönlü Bir Osmanlı Münevveri Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Bilimsel Mirası" başlıklı projenin verilerinden üretilmiştir. Yazımıza konu olan layiha, Etüt/101 yer numarasıyla Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Layihaya ulaşılması noktasında desteklerini gördüğümüz TDK Başkanı Prof. Dr. Osman Mert ve yazının hazırlandığı dönemdeki yardımcısı Dr. Ömer Gök başta olmak üzere kütüphane görevlilerine çok teşekkür ederiz.



Resim 1: Doktor İsmail Hakkı Milaslı'nın Huruf-ı Munfasılasındaki Ünlülerinin (Sağdan Sola) Gösterimi

Medde	Üstün	Esre	Kalın	Ördekdeki	Üzümdeki	Olmaktaki	Üçüzdeki
			esre	ötre	ötre	ötre	ötre
A	E	İ	Kalın I	EU	U	O	OU
Ana	Ebe	İlik	Ilık	Ödünç	Üzüm	Odun	Uzun

Resim 2: Doktor İsmail Hakkı Milaslı'nın Huruf-ı Munfasılasındaki Ünlülerinin (Soldan Sağa) Transliterasyonu



Resim 3: Doktor İsmail Hakkı Milaslı'nın Huruf-ı Munfasılasının Arap Harfli Ayrı Yazım Örneği

Bizim bu derece geri kalmamızın en büyük sebebi yazımızın fennî olmamasıdır; bir kere bu yeni yazıyı kabûl etmek nisbetle pek az bir zamanda selâmet ve saâdetlerimizi Allah'ın inâyetiyle te'mîn edeceğimiz şüphesizdir.

Resim 4: Doktor İsmail Hakkı Milaslı'nın Huruf-ı Munfasılasının Arap Harfli Ayrı Yazım Örneğinin Transliterasyonu

İsmail Hakkı Milası'nın oluşturmaya çalıştığı kamuoyu, resmî olarak devlet katında da karşılık görmüştür. Enver Paşa; *huruf-ı munfasıla*, *huruf-ı mukatta*, *yeni yazı*, *hatt-ı cedit*, *ordu elifbası*, *hatt-ı Enverî*, *Alman yazısı*, *Enver Paşa imlası* veya *Enver Paşa yazısı* da denilen “huruf-ı munfasıla”yı I. Dünya Savaşı’nın patlak verdiği sıralarda askerî yazışmalarda kullanılması emrini vermiştir. Fakat bu yeni yazı sisteminin ömrü çok kısa sürmüştür.

İsmail Hakkı Milaşı; 1914 yılındaki sözü edilen uygulamadan sonra alfabenin ıslahı görüşlerinden tamamen vazgeçmemekle birlikte, 1928'den sonra bu sefer Latin harflerine dayalı yeni Türk yazısının alfabetiyle ilgilenmeye başlamıştır. Nitekim ömrünün son yıllarını geçirdiği Ankara'da -Türk Dil Kurumuna gönderdiği alfabe layihasından anlaşılacağı üzere- alfabe konusundaki fikirlerini dillendirmekten ve dönemin Türk Dil Kurumu Başkanlığına layiha yazmaktan geri kalmamıştır.

17.08.1946 tarihli ve “Dr. İ. H. Milaslı” yazılı layihada yazar; alfabe konusundaki görüşlerini çeşitlendirerek devam etmektedir. Bugün için ilmi bir görüşten ziyade Türk dil tarihinde kıymetiharbiyesi olan bu layihayı, orijinal metniyle birlikte paylaşıyoruz.

Ankara Dil Kurumu Başkanlığına

Arabaca dil kurumu Başkanlığına

Sayın Bay

Gark dillerini latin harfleriyle yazılabilmek amacıyla garplara tarafından yapılmış olan Harf-i Rika'ya has sabbah, has dil ve hem estetik yönlerinden uygun değil. Harf-i sabbah ilmine uygundegil, çünkü gözlerin ve beyin sabbahatından zararlı olmak için harfleri arın ayrd belirlenir -sabbah de differentiation-harfiri ortasında olmalıdır. Ve bu,okunaklı harf-i sabbah-Hıyline seccale-Kitaplarında yazıldığı.

Nitekim meşhûr K. Harf'ini altına konmuş olan işareti get tarafına alınarak O gektinde yazılır olmuştur.Kullanılmakta olan transcription da ise ayrd işaretleri harflerin göğünde altlarına konmuştur.Bunlar okunurken aşakı şağırtıcı şeylerdir.

Onun içindir ki olabildiği kadar herharfin ayırı bir sekile sahb olmak gerekli görülmüştür.Bu yünden bism ş, ç harfleri kusurlu oldukları gibi v harfi de kusurludur.Azıcık dikkat eden, okurken bu kusurun farkında olur.

Dil yünden kusuru ise pek aşıkart, onunla yazılmağ arapça kelime ve terkibleri ne kadar yugunsuz yazıldıklarını aşak ok diili bilenenler görüp söylemektedirler.

Estetik yünden ise harflerin düzensine verdiği düzensizlik sebebiyle kusurludur,bunu her gören göz görmektedir.

İşte bunun için arapçayı ve başlica kur'anı gereği gibi yazıp okutbilmek amacı ile arap ve latin harflerinden gerekenleri birbirine katarak ve harekelerini iğni silina yugun olarak yapıp terkiplemek gerektisine inanamı bulumuyorum.

Kur'ap ve latin harfleriyle yazıe ayrılmış olan harflerin asıllarının bir kısmını içindekin içinde harfleri olarak salın nitekim EBCD A B C D KLMN K L M N QRS T harflerinin araları ve L, V, Y harflerinin sekilesi benzerlikleri bunu anlatmaktadır.İçinde E, V, Y harflerinin içinde de bu gibi benzerliklerinin var olduğu görüldü.Weseli S harfinin baş tarafı kapalımla dik duruma konmuş S (sadd) uluyor ve arab harflerinde yapılmış olduğu gibi düştme bir nokta konmakla S (sadd) olur.Tabii geçmiş asırlar ve sadın solda veya soldan sağa yasmak gibi farklılar bu benzerliği hayli örtmüştür.

Aall lazım olan her dildeki ayırı sesleri çıkaran harfleri kullanmak olduğundan arap dilinde uluy öteki dillerde olmayan sesler için o dilde kullanılan harfleri almak ve ses ayrı-lıkları olmayan harfleri de Latin harflerinden almakla mekâat harfler, mühim, çok işıyılı ve yugunsuzluğa da ulayor.Paket hatvatlığa bazı küçük düzeltmeler icab edebilir.

İşte dildeki bilimi bakanından bütün milletleri için lazım ve kur'anın asındakı seslerini bozmayarak okutbilmek yünden muhtemallarca itikata ehemli olan bu işi gereği gibi görülecek bir alfabeye şöyle uluyor:

l b t t d d r z s s f k l

m n v h y Arabçada elif sesisi harflerden uluy harke alır ve harekeleri alır okunmaslar ve kur'anda (eliflamam) 1 m ve (eliflamma) 1 r ayetleri var olduğundan elif harflerin vaz geçilemez.

Sayın Bay,

Şark dillerini Latin harfleri ile yazabilmek amacıyla Garplılar tarafından yapılmış olan TRANSC-RIPTİON hem sıhhat hem dil ve hem estetik yönlerinden uygun değil. Hıfzısıhhat ilmine uygun değil, çünkü gözlerin ve beynin sıhhatlerine zararlı olmamak için harflerin ayırt belirtileri - signes de différenciation - harfin ortasından olmalıdır. Ve bu, okum[a]lar hıfzısıhha - Hygiène scolaire - kitaplarında yazılıdır.

Nitekim majüskül Q harfinin altına konmuş olan işaret üst tarafına alınarak O şeklinde yazılır olmuştur. Kullanılmakta olan Transcription da ise ayırt [edici] işaretleri harflerin çoğunda atlarına konmuştur. Bunlar okunurken az çok şaşırtıcı şeylerdir.

Resim 5: Layihanın Orijinali - 1. Sayfa

Onun içindir ki olabildiği kadar her harfin ayrı bir şekle sahip olması gerekli görülmüştür. Bu yönden bizim Ç Ş harfleri kusurlu oldukları gibi Y harfi de kusurludur. Azıcık dikkat eden, okurken bu kusurun farkında olur.

Dil yönünden kusuru ise pek açıktır. Onunla yazılmış Arapça kelime ve terkiplerin ne kadar uygunsuz yazıldıklarını, az çok o dili bilenler görüp söylemektedirler.

Estetik yönünden ise harflerin düzenine verdiği düzensizlik sebebiyle kusurludur, bunu her gören göz görmektedir.

İşte bunun için Arapçayı başlıca Kur'an'ı gereği gibi yazıp okutabilmek amacı ile Arap ve Latin harflerinden gerekenleri birbirine katarak ve harekeleme işini aslına uygun olarak yapıp tertiplemek gerekliliğine inanmış bulunuyorum.

Arap ve Latin harfleri diye ayrılmış olan harflerin asıllarının bir olup ikisinin de Fenike harfleri olduğu malum. Nitekim EBCD A B C D KLMN QRŞT harflerinin sıraları ve L, V, Y harflerinin şekilce benzerlikleri bunu anlatmaktadır. Dikkat edilirse daha başka harflerin de bu gibi benzeyişlerinin var olduğu görülür. Mesela S harfinin baş tarafı kapatılmakla dik duruma konmuş S (sad) oluyor ve Arap harflerinde yapılmış olduğu gibi üstüne bir nokta ko[y]makla S (zad) olur. Tabii geçmiş asırlar ve sağdan sola veya soldan sağa yazmak gibi farklar bu benzeyişleri hayli örtmüştür.

Asıl lazım olan her dildeki ayrı sesleri çıkaran harfleri kullanmak olduğundan Arap dilinde olup öteki dillerde olmayan sesler için o dilde kullanılan harfleri almak ve ses ayrılıkları olmayan harfleri de Latin harflerinden almakla maksat hasıl oluyor, mühim şekil ayrılığı ve uygunsuzluğu da olmuyor. Fakat hattatlıkça bazı küçük düzeltmeler icap edebilir.

İşte dilticilik bilimi bakımından bütün milletler için lazım ve Kur'an'ın aslındaki seslerini bozmayarak okunabilmesi yönünden Müslümanlarca itikatça önemli olan bu işi gereği gibi görebilecek bir alfabe şöyle oluyor:

ı b t t d d r z s s f k L m n v h y

Arapçada elif sessiz harflerden olup har[e]ke alır ve hareketsiz elifler okunmazlar ve Kur'an'da (eliflammim) l m ve (eliflamra) l r ayetleri var olduğundan elif harfinden vazgeçilemez.

Arapçada harfler ince okunanlar ve kalın okunanlar diye ikiye ayrıldığı gibi her harfin ayrı ses ve mahreci vardır. O ses veya mahreç başka dillerde olduğu gibi hareket değişmesiyle değişmez.

İnce okunan harfler: b t t d d z s s f l m n h y

Kalın okunan harfler: r k v

Bunlardan kalın (r)i ile geldiğinde ince okunur. İnce harflerden L müstesna olarak yalnız kelimesinden kendisinden evvel gelen hareke e veya u olursa kalın okunur: ellàhu Nuru llahi gibi.

Lamların kendilerinden sonra gelen harflere kalp olunmalarına işarettir ve bu, mushaflarda da öyledir: va l semsi

Harekeler: a e i ı u

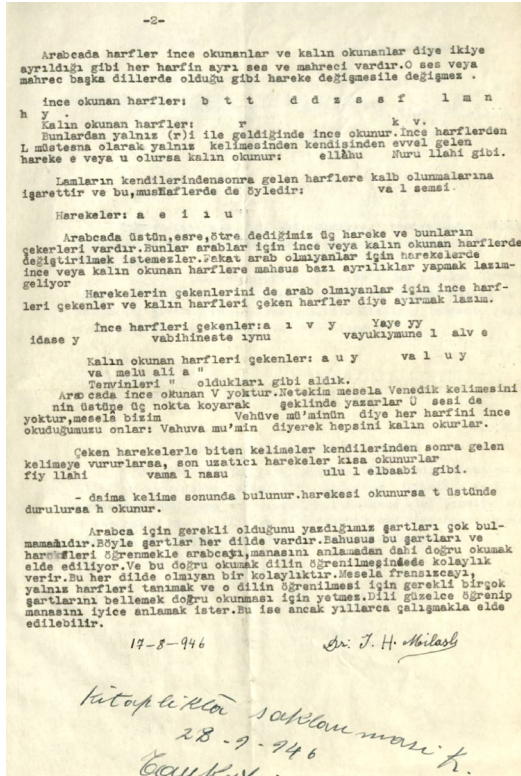
Arapçada üstün, esre, ötre dediğimiz üç hareket ve bunların çekerleri vardır. Bunlar Araplar için ince veya kalın okunan harflerde değiştirilmek istemezler. Fakat Arap olmayanlar için harekelerde ince veya kalın okunan harflere mahsus bazı ayrılıklar yapmak lazım geliyor.

Harekelerin çekenlerini de Arap olmayanlar için ince harfleri çekenler ve kalın harfleri çeken harfler diye ayırmak lazım.

İnce harfleri çekenlere: a ı v y Yaye yy idase y vabihineste
ıynu vayukıymune l alv e

Kalın okunan harfleri çekenler: a u y va l u y

va melu ali “
tenvinleri “ oldukları gibi aldık.



Resim 6: Layihanın Orijinali - 2. Sayfa

Arapçada ince okunan V yoktur. Nitekim mesela Venedik kelimesini ...¹nin üstüne üç nokta koyarak ... şeklinde yazarlar Ü sesi de yoktur, mesela bizim Vehüve mü'minin diye her harfini ince okuduğumuzu onları Vahuva mu'min diyerek hepsini kalın okurlar.

Çeken harekelerle biten kelimeler kendilerinden sonra gelen kelimeye vururlarsa son uzatıcı harekeler kısa okunurlar.

fiy llahi vama l nazu ulu l elbaabi gibi.

-daima kelime sonunda bulunur. Harekesi okunursa t üstünde durulursa h okunur.

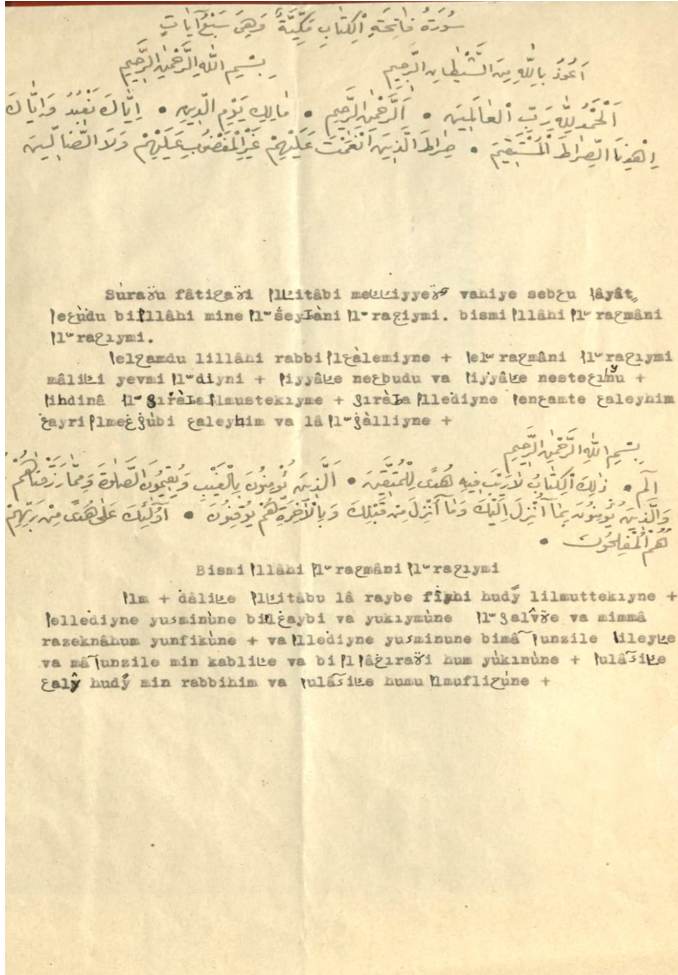
Arapça için gerekli olduğunu yazdığımız şartları çok bulmamalıdır. Böyle şartlar her dilde vardır. Bahusus bu şartları ve harekeleri öğrenmekle Arapçayı, manasını anlamadan dahi doğru okumak

1 “...” şeklindeki boşluklar layihada yazılmamış kısımları göstermektedir.

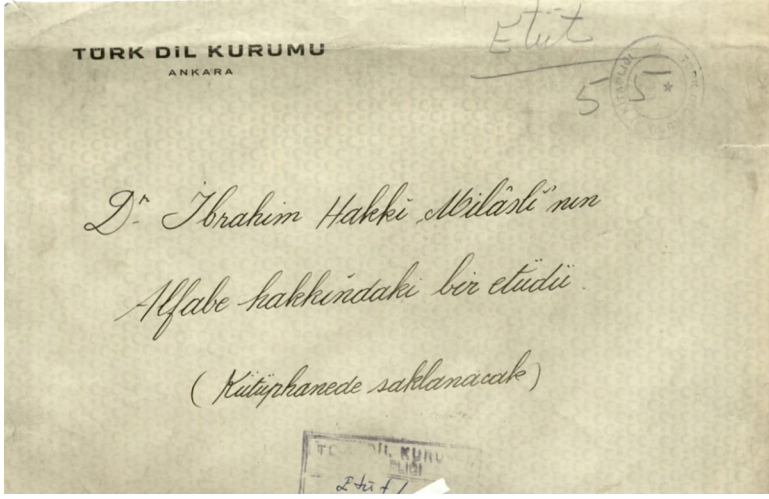
elde ediliyor. Ve bu doğru okumak dilin öğrenilmesinde de kolaylık verir. Bu her dilde olmayan bir kolaylıktır. Mesela Fransızca'yı, yalnız harfleri tanımak ve o dilin öğrenilmesi için gerekli birçok şartları bellemek doğru okunması için yetmez. Dili güzelce öğrenip manasını iyice anlamak ister. Bu ise ancak yıllarca çalışmakla elde edilebilir.

17.08.1946

Dr. İ. H. Milaşı



Resim 7: Layihanın Orijinali - 3. Sayfa



Resim 8: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Kayıt Bilgisi

Kaynaklar

Doktor İsmail Hakkı Milaslı, *Alfabe Hakkında Bir Layiha*, 17.08.1946, s. 1-3.

Eraslan, Ebubekir, "Huruf-ı Munfasıla Fikrinin Savunucusu Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Hurûf-ı Munfasıla Numûnesi ve Menâfi'i Hakkında Birkaç Söz' Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi", *I. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Sempozyumu*, Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2020, s. 259-276.

Eraslan, Ebubekir, "Milaslı İsmail Hakkı'nın Hayatı ve Eserleri Hakkında Yeni Tespitler ile 'Yeni Yazının El Yazısında Da Bitişmemesi Büyük Meziyettir' Makalesinin Analizi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, S 8 (4), 2021, s. 174-189.